

Johanne Olsen Mosling

Ungdomsskoleelevers demokratiforståelse

Hvilken forståelse har ungdomsskoleelever for
begrepet demokrati?

Bacheloroppgave i LGU53002

Veileder: Reidun Heggem

Mai 2019

Johanne Olsen Mosling

Ungdomsskoleelevers demokratiforståelse

Hvilken forståelse har ungdomsskoleelever for
begrepet demokrati?

Bacheloroppgave i LGU53002
Veileder: Reidun Heggem
Mai 2019

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for lærerutdanning

Sammendrag

I denne oppgaven har målet vært å undersøke og finne ut om ungdomsskoleelevers demokratiforståelse. Ved å samle inn tekstsvare i to klasser på en ungdomsskole har jeg dannet meg et inntrykk av elevenes forståelse av demokratiet. Jeg tok i bruk den kvalitative metoden tekstanalyse for å undersøke hva ungdomsskoleelevers tanker, meninger, kunnskaper og forståelser for begrepet demokrati er. I oppgaven har jeg svart på problemstillingen: *Hvilken forståelse har ungdomsskoleelever for begrepet demokrati?* Problemstillingen har blitt analysert og drøftet i lys av tre demokratimodeller, nemlig konkurransedemokratiet, deltakerdemokratiet og det deliberative demokratiet. Funnene ble satt i sammenheng med tidligere forskning på demokratiforståelse blant videregående- og ungdomsskoleelever. Analysen bekreftet hypotesen min om at demokratiforståelsen til ungdomsskoleelevene er ganske snever, og i stor grad forbinder demokrati med folkestyre, å stemme ved valg og ytringsfrihet. Hovedfunnene mine var at den konkurransedemokratiske tilnærmingen preger de fleste elevenes demokratiforståelse. Likevel viste noen få elever en dypere forståelse knyttet til deltakerdemokrati og det deliberative demokrati.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	3
1.1 Problemstilling	3
1.2 Oppbygging av oppgaven	4
2. Teori	4
2.1 Demokratibegrepet	4
2.2 Smal og bred definisjon	5
2.3 Demokratiforståelse	6
2.3.1 Konkurransedemokrati.....	6
2.3.2 Deltakerdemokrati	6
2.3.3 Det deliberative demokrati.....	7
3. Tidligere forskning	7
3.1 ICCS-undersøkelsen 2016.....	8
3.2 Videregåendeelevers demokratiforståelse.....	8
3.3 Andre tidligere studier.....	9
4. Metode	10
4.1 Kvalitativ metode	10
4.2 Tekstanalyse.....	11
4.3 Gjennomføring av undersøkelsen	11
4.4 Forskningsetiske betraktninger	12
4.5 Gjennomføring av analysen	13
5. Analyse og diskusjon	14
5.1 Definisjon av demokrati	14
5.2 Deltakelse i demokratiet.....	15
5.3 Holdninger til demokrati	17
5.4 Demokratiforståelse	19
6. Avslutning	20
7. Litteratur	22
8. Vedlegg	23
Vedlegg 1: Oppgavetekst	24
Vedlegg 2: Varselmelding.....	25

1. Innledning

Tidligere studier viser at norske skoleelever er kunnskapsrike om demokrati, og viser en sterk støtte til demokratiske system og tanker. Studier viser også at skoleelevers forståelse for fagbegrepet demokrati er betydelig høyere i dag enn for et tiår siden (ICCS; Huang m.fl., 2018). I samfunnsfaget spesifikt er demokratibegrepet sentralt for forståelse og deltakelse i faget, i tillegg til at det også er viktig for elevers demokratiske deltakelse utenfor skolen. Med den reviderte læreplanen på plass i 2020, er opplæring til demokrati mer aktuelt og viktigere enn noensinne. Læreplanen slår fast at temaet «Demokrati og medborgerskap» skal være et nytt tverrfaglig tema i skolen (Kunnskapsdepartementet, 2016).

Stemmetall fra forrige stortingsvalg viser at antallet unge velgere, de under 35 år, i Norge er lavere enn for de over 35 år, men at antallet unge velgere har økt litt de siste årene (Vollan, 2017). Undersøkelsene viser at unge velgere er redd for å stemme. Hvorfor har det seg sånn at mange unge avstår fra å stemme ved valg? Skoleforsker Nora E. H. Mathé mener at en for snever forståelse av demokrati og politikk kan gjøre at ungdommer ikke ser sin rolle i demokratiet, blant annet gjennom stemmegivning ved valg (Brøyn, 2018, s. 28). I denne oppgaven vil jeg derfor se nærmere på ungdomsskoleelevers tanker, beskrivelser og forståelser rundt demokrati for å se om jeg finner noe som kan forklare dette.

Et av hovedemnene i samfunnsfaget i grunnskolelærerutdanningen er demokrati og demokratiopplæring. Jeg har helt siden starten av bachelorprosessen ønsket å skrive om temaet demokrati og noe innen demokratiopplæring, da jeg ikke var særlig bevisst på demokratiprosessene som hele tiden skjedde rundt meg da jeg selv gikk på ungdomsskolen. Derfor snevret jeg oppgaven inn på sporet om dagens ungdomsskoleelevers tanker, forståelser, meninger og bevissthet rundt demokratibegrepet.

1.1 Problemstilling

I oppgaven har jeg lyst til å finne ut hva ungdomsskoleelevene forbinder med demokrati, hvordan de beskriver demokrati, hvordan de deltar i demokratiet og hvilke holdninger de har til demokratiet. Kort fortalt ønsker jeg å undersøke elevenes forståelse av demokratiet som begrep og konsept, og dermed har jeg kommet frem til denne problemstillingen:

Hvilken forståelse har ungdomsskoleelever for begrepet demokrati?

Min hypotese for denne problemstillingen er at elevene først og fremst forbinder demokrati med styreform, politikk og valg, og at de bruker en smal definisjon til å beskrive demokratiet, knyttet til den konkurransedemokratiske idéen, da tidligere studier tyder på dette (kap. 3.1 (ICCS) & 3.2 (Mathé)). Selv om jeg har mine antakelser og forventninger til svarene fra elevene, ønsker jeg å ha en åpen tilnærming til undersøkelsen og oppgaven. Det gjenstår å se om elevene klarer å se noen sammenhenger med blant annet holdninger, tanker, rettigheter og plikter de har som demokratiske medborgere.

1.2 Oppbygging av oppgaven

Innledningsvis vil oppgaven ta for seg ulike teorier om demokratibegrepet og demokratiforståelse. Deretter vil oppgaven ta et dykk i tidligere forskning rundt problemstillingen om demokratiforståelse. Metodekapittelet beskriver forsknings- og analysemetodene tatt i bruk i oppgaven. Så vil oppgaven gå inn på funnene, og analysere disse, før jeg vil diskutere funnene i lys av teorien tidligere beskrevet. I diskusjonsdelen vil jeg også prøve å svare på problemstillingen, og drøfte elevenes demokratiforståelse ut i fra elevtekstene. Avslutningsvis vil jeg prøve å gjøre meg opp en konklusjon. Nedenfor vil jeg først ta for meg det teoretiske grunnlaget til oppgaven.

2. Teori

Dette kapitlet består av oppgavens teorigrunnlag, og jeg skal her gjøre rede for det jeg anser som sentralt bakgrunnsmateriale for oppgaven min. Herunder kommer en redegjørelse for ulike definisjoner og forståelser av begrepet *demokrati*, som jeg skal ta i bruk for å analysere og diskutere funnene opp mot problemstillingen.

2.1 Demokratibegrepet

Begrepet demokrati betyr folkestyre, og kan forstås på mange ulike måter. Det finnes ulike typer demokrati, eksempelvis direkte og indirekte demokrati, som beskriver to typer styreformer hvor folket på ulike måter har makten til å påvirke. Tidligere professor i pedagogikk ved Universitet i Agder Lars Gunnar Briseid sier at det sentrale poeng i demokratiet, er at de som må leve under politiske ordninger, også skal være med å påvirke dem (2012). Demokrati kan altså forstås som ordninger med bestemte trekk som skal sikre at alminnelige borgere har innflytelse på de politiske beslutningene.

Demokrati er mer enn en form for styre; det er primært en nærværende livsform som preges av samtale om fellesskap.

John Dewey (1938, s. 101)

John Dewey regnes som en av de mest betydningsfulle filosofer i det 20. århundret, og kanskje den mest betydningsfulle når det kommer til pedagogikk, utdanning og demokrati. Hans hovedverk, *Democracy and Education* fra 1916 har nok hatt størst innflytelse. Den tar for seg Deweys demokratibegrep og forståelse. John Deweys demokratibegrep tar utgangspunkt i at alle sosiale fellesskap har en grad av felles interesse, og at det foregår kommunikasjon og samhandling mellom medlemmene (1938, s. 98). Menneskets sosiale natur sammen med felles interesse og ulike former for gjensidig avhengighet skaper behov for å løse felles oppgaver. Å komme frem til felles løsninger forutsetter samtale om store og små spørsmål mellom de involverte. Deweys forståelse kan knyttes til begrepet det deliberative demokratiet, som jeg skal se på i kapittel 2.3.3.

2.2 Smal og bred definisjon

For å skille mellom de ulike definisjonene av demokrati kan man bruke det som kalles en bred og en smal definisjon. Det som skiller disse to definisjonene er ulike forståelser av folkestyre, og de bygger på ulike syn på hva som er demokratiske verdier. Den britiske politikeren David Held, som spesialiserte seg på politisk teori og internasjonale relasjoner, kom i boken sin *Models of democracy* (2006) med det som er blitt omtalt som en bred definisjon. Han mente at alle har like rettigheter og plikter, at alle deler den samme friheten og muligheten til å påvirke de forhold som legger føringer for eget liv (Held, 2006, s. 282). Tidligere professor ved Harvard University i USA Joseph Schumpeter definerte demokrati som en metode å velge politiske ledere (1976, s. 269). Han mente at demokratiet er en ordning der de politiske lederne får makt til å bestemme gjennom konkurransen om folks stemmer. Dette er det som vi i dag blir omtalt som den smale definisjonen på demokrati. Kort fortalt så er den brede definisjonen demokratiet som helhet, mens den smale definisjonen går ut på at demokrati er en måte å velge representanter.

2.3 Demokratiforståelse

For å svare på problemstillingen min og altså finne ut av hvilken forståelse ungdomsskoleelever har for demokrati har jeg valgt å ta utgangspunkt i tre forståelser beskrevet av Willy Martinussen. I analysen og diskusjonen senere i oppgaven vil jeg bruke disse forståelsene for å drøfte elevenes forståelse. I artikkelen *Demokrati og sosial ulikhet - Politisk deltakelse i Norge i etterkrigstida.*(2003) beskrev Martinussen de tre idéene eller forståelsene for demokratisk styring; konkurransedemokrati, deltakerdemokrati og det deliberative demokrati. De tre idéene gir ulike syn på borgerens rolle i et demokrati og om forholdet mellom staten og borgerne. Selv om tilnærmingene er ulike, har de i alle fall en ting til felles. Det er at det i et demokrati er representanter som tar de fleste avgjørelser. Hovedforskjellene ligger derfor i hva borgernes rolle er og hvor aktive de skal være mellom valg. Solhaug og Børhaug mener demokratitilnærmingen skolen og lærerne velger vil ha konsekvenser for undervisningen og ikke minst for elevenes forståelse av begrepet (2012, s. 155). De hevder at den tilnærmingen som dominerer samfunnsfagundervisningen i den norske skolen er konkurransedemokratiet. Nedenfor skal jeg ta for meg disse tre sentrale demokratitilnærmingene.

2.3.1 Konkurransedemokrati

Konkurransedemokratiet er ordningen for folkestyre der innflytelsen nedenfra går gjennom politiske partier, altså gjennom representasjon, og er basert på et partivesen hvor vi kan velge, ved å stemme, mellom politikere som skal ta avgjørelser og skal styre staten. Ved valg avgjøres det hvilket eller hvilke partier som skal styre (Martinussen, 2003). Schumpeter (1976) sin smale definisjon beskrevet i kapittel 2.2, at demokrati er en metode for å velge politiske ledere, kan også tett knyttes mot konkurransedemokratisk tilnærming. Med denne tilnærmingen kreves ikke mye av befolkningen, hovedoppgaven til borgerne blir å stemme ved valg, og gi makten til den politiske eliten. Et bredt engasjement fra innbyggerne blir nedprioritert. Tanken om at alle myndige borgere har én stemme og at alle stemmene teller likt er noe som blir tungt vektlagt. Høy valgdeltakelse er positivt, da det betyr at valgkampen har lyktes i sin hovedfunksjon, å få velgerne til å stemme ved valg (NOU 2006:7, s. 86).

2.3.2 Deltakerdemokrati

Deltakerdemokratiet går ut på direkte medvirkning gjennom påvirkning av beslutninger innenfor politikken. Folkelig engasjement har vokst mer og mer frem de siste tiårene, og har

fokus på medbestemmelse og nærdemokrati. Dette kan for eksempel være gjennom folkeavstemninger (Martinussen, 2003). Det har vært innslag av direkte demokrati og folkeavstemninger i Norge tidligere, blant annet ved avstemning for EF- og EU-medlemskap i henholdsvis 1972 og 1994. Men her er det viktig å slå fast at deltakerdemokrati ikke kun handler om å stemme på viktige saker, det handler i det store og hele om å være aktive og engasjere seg i samfunnet. Demonstrasjoner, å skrive leserinnlegg og direkte kontakt med de som tar avgjørelser er eksempler på hvordan man kan engasjere seg. Det viktigste innenfor den deltakerdemokratiske idéen er å stimulere til deltakelse, og det å stemme ved valg er ikke nok (NOU 2006:7, s. 87).

2.3.3 Det deliberative demokrati

Det deliberative demokratiet, også kalt «samtaledemokratiet» eller «dialogdemokratiet», er i hovedsak en ide om at grunnlaget for politiske avgjørelser ligger i den offentlige samtalen (Martinussen, 2003). Eksempler på dette er blant annet offentlig debatt. Den endrede mediesituasjonen har ført til at borgere kan delta politisk på en rekke nye plattformer. Den deliberative demokratitilnærmingen er nært knyttet til den brede definisjonen på demokrati av David Held (2006). Målet for demokratiet er å komme frem til et felles beste, i tillegg til at man skal ta hensyn til mindretallet og at de skal få mulighet til å si det de mener. Et grunnleggende element i det deliberative demokratiet er at alle har lik rett til å delta. John Dewey sin definisjon og forklaring på demokrati kan plasseres under den deliberative demokratitilnærmingen. Det viktigste innenfor denne tilnærmingen er den mellommenneskelige interaksjonen, og Dewey sa at det er gjennom samtale, hvor man utveksler meninger og tanker, at man sammen får samfunnet til å fungere optimalt (Solhaug & Børhaug, 2012, s. 38-39).

3. Tidligere forskning

Nedenfor vil jeg ta for meg tidligere studier og forskning innenfor tema demokratiforståelse, som har inspirert min oppgave og for å sammenligne funn og resultater. Tidligere forskning vil sammen med teorien legge grunnlaget for diskusjonen av funnene senere i oppgaven. Jeg har hovedfokus på den internasjonale undersøkelsen ICCS 2016 og en forskningsartikkel om demokratiforståelse, men har også tatt med to mastergradsavhandlinger som var relevante for oppgaven.

3.1 ICCS-undersøkelsen 2016

"Norske elever i 2016 har et høyere kunnskapsnivå om demokrati enn norske elever som deltok i tilsvarende undersøkelse i 2009." skriver Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, NOVA, om resultatene av ICCS-undersøkelsen fra 2016 (Huang m.fl., 2018). ICCS, International Civic and Citizenship Education Study, er en internasjonal studie som ble gjennomført blant ungdomsskoleelever på 9. trinn. Studien hadde til hensikt å undersøke hvordan 9. klassinger i dag kjenner til, utøver og forberedes til å bli demokratiske medborgere i dagens og fremtidens samfunn. Den norske NOVA-rapporten baseres på resultatene fra en kunnskapstest og en spørreundersøkelse gjennomført av 6271 norske elever på 9. trinn. Resultatene er delt inn i blant annet kunnskap om demokrati, holdninger til demokrati og medborgerskap og elevenes samfunnspolitiske deltakelse.

Rapporten slår blant annet fast at norske elever har høyt kunnskapsnivå og god forståelse av demokrati, samfunnssystemer og demokratiske prinsipper, sammenlignet med det internasjonale gjennomsnittet. Likevel gjør norske elever det svakere enn elever fra andre nordiske land. Rapporten kan også melde at norske elever har høy tillit til politiske institusjoner og positive holdninger til å fylle rollen som medborger (Huang m.fl., 2018, s. 8-9). Studien antyder at norske elever framstår som mer moral- og pliktorienterte i 2016, sammenlignet med elevene i undersøkelsen fra 2009. I undersøkelsen har elevene blitt bedt om å verdsette ulike egenskaper som kjennetegner en god samfunnsborger. Resultatene viste at elevene i hovedsak vektla egenskaper som alltid å følge loven, stemme ved alle nasjonale valg, og ha respekt for regjeringen (Huang m.fl., 2018, s 9). Kort fortalt kan rapporten slå fast at sammenlignet med det internasjonale gjennomsnittet i undersøkelsen, skårer norske elever høyt for kunnskap om og forståelse av hvordan demokratiet fungerer i teori og praksis (Huang m.fl., 2018, s. 8).

3.2 Videregåendeelevers demokratiforståelse

Nora E. H. Mathé er universitetslektor og doktorgradsstipendiat ved Institutt for lærerutdanning og skoleforskning ved Universitetet i Oslo. Hun har skrevet en forskningsartikkel om videregåendeelevers demokratiforståelse, basert på en rekke kvalitative intervjuer med grupper av 16 år gamle elever på 2. videregående (Mathé, 2016). Mathé har i likhet med meg også tatt i bruk resultater fra en ICCS-undersøkelse i sin oppgave, men det er fra den forrige undersøkelsen fra 2009. I min bacheloroppgave har jeg tatt inspirasjon fra flere

forskningsartikler og masteroppgaver, men aller mest inspirasjon har jeg tatt fra Mathé sin artikkel.

Hovedfunnene til Mathé var at elevene i hovedsak forbinder demokratisk og politisk deltakelse med stemmegivning, og at «folkestyre» var den definisjonen som gikk igjen for å beskrive et demokrati. Størsteparten av elevene beskrev at deres muligheter til å bidra i demokratiet var meget begrenset, da de var under 18 år og ikke hadde stemmerett (Mathé, 2016, s. 280). Demokratiforståelsen blant elevene var ifølge Mathé sine funn snever, og var for det meste begrenset til standard definisjoner av det norske demokratiet, som at «flertallet bestemmer» og «ytringsfrihet». Andre rettigheter elevene trakk inn som sentrale var religionsfrihet og gratis skolegang, og elevene satte rettferdighet som en viktig forutsetning for et godt fungerende demokrati. Elevene i Mathé sin undersøkelse nevner elevråd, ungdomsorganisasjoner og politiske ungdomspartier som arenaer hvor man kan delta demokratisk (2016, s. 280). Et sentralt funn var at elevene uttrykte en liberal forståelse av demokrati med fokus på stemmegivning i valg som den viktigste formen for deltakelse (Mathé, 2016, s. 281-282). Likevel så Mathé tendenser til at elevene så på diskusjoner og debatter som måter å delt i demokratiet (2016, s. 280-281). Det Mathé beskriver som en liberal forståelse av demokrati er også det samme som Martinussen (2003) kaller for idéen om konkurransedemokratiet.

3.3 Andre tidligere studier

Geir Bjarne Marjavara har i sin mastergradsavhandling hos lærerutdanningen ved NTNU forsket på «den skjulte demokratiforståelsen», og har gjennom gruppeintervjuer undersøkt ungdomsskoleelevers demokratiforståelse (2013). Han har gått i dybden på demokratiopplæringen i praksis i samfunnsfagundervisningen, og undersøkt om den samsvarer med læreplanenes teori. Marjavaras fokus har vært mer rettet mot demokratiopplæring og undervisning enn min oppgave, men han hadde likevel noen interessante funn som er relevant for denne oppgaven. På spørsmålet om hvilken forståelse elevene har for begrepet demokrati, er Marjavaras konklusjon at elevene hadde en bredere forståelse enn først antatt. Hans funn var at elevene i utgangspunktet forbinder demokrati med valg og partier, men at også viste en forståelse som var langt videre. Elevene sa også at skolehverdagen deres var preget av valg og demokratiske prinsipper, og at de fikk «demokratisk input» hver eneste dag (Marjavara, 2013). Likevel er det den konkurransedemokratiske tilnærmingen som preger de fleste av funnene til Marjavara.

I sin mastergradsavhandling i statsvitenskap ved NTNU skrev Stine Lindstrøm om videregåendelevvers demokratiforståelse og politiske deltakelse (2013). Hun ønsket å undersøke om demokratiforståelsen og den politiske deltakelsen skilte seg mellom elever som gikk en samfunnsfagrettet linje og andre elever. Selv om dette er litt utenom mitt forskningsområde, har hun likevel undersøkt demokratiforståelsen, og flere av funnene er veldig interessante for denne oppgaven. Funnene viser at svært mange av elevene har en «beskyttelsesdemokratisk» forståelse, som kan nært knyttes til en smal definisjon og den konkurransedemokratiske forståelsen. De forbinder demokrati med folkestyre og at makten «utgår fra folket» (Lindstrøm, 2013). Dog var det noen elever som hadde en dypere forståelse, mer knyttet mot den deltakerdemokratiske forståelse. Elevene mente at alle skal ha like rettigheter. Mange av elevene trakk også frem at «deltakelse i frie og anonyme valg er avgjørende for et velfungerende og legitimt demokratisk styre» (ibid.).

4. Metode

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for hvilke metoder jeg har valgt å bruke for å finne svar på problemstillingen min, og ta for meg hvordan jeg gjennomførte undersøkelsen og analysen, i tillegg til etiske betraktninger rundt prosjektet.

4.1 Kvalitativ metode

Innenfor samfunnsforskning finner man et skille mellom kvantitative og kvalitative metoder. I dette bachelorprosjektet har jeg valgt å ta i bruk kvalitativ metode. Dette er begrunnet ved at kvalitative metoder i stor grad er fleksible, og man har mulighet til å tilpasse eller forandre undersøkelsene og oppgaven underveis (Christoffersen & Johannesen, 2012, s. 17). I oppgaven ønsket jeg å ha mulighet til å tilpasse oppgaven etterhvert. Kvalitative metoder har i hovedsak åpne spørsmål, og deltakeren kan sette egne ord på besvarelsen og kan svare mer utfyllende og med mer detaljer enn ved kvantitative metoder (ibid.). I min oppgave ønsket jeg å gi en åpen oppgave og få utfyllende og detaljerte svar, og av den grunn valgte jeg å ta i bruk kvalitativ metode i min bacheloroppgave. Målet med kvalitativ forskning er ofte å få tak i andre menneskers handlinger, meninger, tanker, kunnskap, følelser og opplevelser (Nilssen, 2012, s. 30), og det er akkurat dette jeg ønsket å finne ut gjennom mine undersøkelser. Derfor passet kvalitativ metode til denne oppgaven. Den kvalitative metoden jeg har valgt er tekstanalyse, som jeg vil gjøre rede for nedenfor.

4.2 Tekstanalyse

Tekstanalyse kan brukes til å tolke og filtrere informasjon fra tekster. Tekstene studeres systematisk for å trekke slutninger rundt en ide eller problemstilling som forfatteren arbeider ut i fra (Bratberg, 2017, s. 11). I mitt bachelorprosjekt ønsket jeg å ha elever som informanter og finne ut deres tanker, meninger og kunnskaper om mitt tema. Derfor valgte jeg å gi dem en tekstoppgave som de skulle levere til meg hvor de svarte på ett hovedspørsmål og flere tilleggsspørsmål jeg ga dem. Metoden jeg har brukt, tekstanalyse av elevsvar, kan til en viss grad minne om metoden intervju. I et intervju gir man spørsmål til deltakerne, og får svar på disse, men skaper gjerne en dialog. På samme måte som i et intervju har jeg gitt et spørsmål til elevene som jeg ønsker svar på skriftlig. Forskjellen blir at det på min måte ikke har blitt noen muntlig dialog og mulighet til oppfølgingsspørsmål. Analysemetoden jeg har tatt i bruk kan også kalles for innholdsanalyse. Det er et bredt begrep, og gjelder enhver analyse som systematisk sammenfatter tekstinhold (Bratberg, 2017, s. 101). Hensikten med innholdsanalyse er å gi en konsentrert gjengivelse av innholdet i tekstmaterialet, noe jeg skal gjøre når jeg senere i oppgaven skal beskrive funnene.

4.3 Gjennomføring av undersøkelsen

Denne kvalitative studien består av data samlet inn vinteren 2019. Dataene er samlet inn i to klasser på 9. trinn på en ungdomsskole i Midt-Norge med rundt 500 elever. Dataene er samlet inn ved å gi en oppgave til elevene som de skulle besvare skriftlig. Til sammen 40 elever, som følger ordinær undervisning, besvarte oppgaven jeg ga dem. Disse besvarelsene har jeg tatt utgangspunkt i for å svare på min problemstilling. Først vil jeg beskrive hvordan jeg gjennomførte undersøkelsen på en ungdomsskole i Midt-Norge.

Elevene fikk utdelt et ark med oppgavetekst, som beskrev hva oppgaven gikk ut på og som beskrev at svarene skulle anonymiseres (Vedlegg 1). Jeg gjorde en grundig gjennomgang av oppgaven muntlig før elevene satt i gang. Elevene skulle svare på det åpne spørsmålet: «Hva tenker du når du hører ordet «demokrati»?». For å hjelpe elevene med å utdype, ga jeg dem noen hjelpende utdypningsspørsmål, som de kunne bruke hvis de ønsket:

- Hva legger du i begrepet demokrati? Hvordan vil du beskrive det med egne ord?
- Hvordan er din opplevelse av demokrati hjemme, på skolen og/eller i samfunnet?
- Hvem tar del i demokratiet? Hvordan tar du del i demokratiet?

- Hva forbinder du med demokratiet? Positivt/negativt?
- Kjenner du til noen svakheter i demokratiet? Noe som ikke fungerer så bra?
- Kjenner du til noen situasjoner i dag som påvirker demokratiet? Utdyp.

Elevene fikk oppgaven i en skoletime, men fikk mulighet til å gjøre den hjemme og levere dagen etter. Praksislærer mente at det var størst mulighet for å få mest mulig svar fra elevene hvis de fikk mulighet til å starte med det på skolen, noe jeg var enig i. Mine medstudenter, praksislærer og jeg var tilgjengelig for elevene hvis de skulle ha problemer med å komme i gang, men vi skulle i minst mulig grad påvirke svarene. Læreren gikk rundt i klasserommet og det er mulig at han kan ha påvirket elevene, ved at han hjalp de litt for mye med å komme i gang. Det samme gjaldt med-studenter. Jeg ga beskjed om at jeg kun ville at de skulle hjelpe elevene å komme i gang, men ikke påvirke hva de skrev. Jeg ønsket at elevene skulle tenke selv. Det er mulig at dette har påvirket svarene til elevene, men det er i så fall i veldig liten grad.

Det er verdt å få frem at det er 40 informanter fra kun en skole som har deltatt i denne undersøkelsen og derav kan ikke resultatene generaliseres. Dette innebærer at funnene i denne oppgaven i hovedsak er gjeldene for klassene som var med i undersøkelsen, og trenger ikke angå elever ved andre skoler. Samtidig er det viktig å påpeke at resultater fra en stor byskole med 600 elever muligens ikke kan overføres til en bygdeskole med 50 elever. Likevel er 40 informanter et godt datamateriale og oppgavens funn kan være et godt bilde på situasjonen blant 9. klassinger i Norge, gjerne supplert med flere undersøkelser rundt om i landet.

4.4 Forskningsetiske betraktninger

Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora, NESH, har vedtatt forskningsetiske retningslinjer. Det er i hovedsak tre typer hensyn som man som forsker må tenke igjennom; Informantens rett til selvbestemmelse og autonomi, forskerens plikt til å respektere informantens privatliv og forskerens ansvar for å unngå skade (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 41). Denne studien ble utført i samsvar med de etiske prinsippene i henhold til NESH (2016), og generelle beskrivelser er brukt for å unngå gjenkjennelse. Ettersom opplysningene om de personene som deltok i undersøkelsen er anonyme, er undersøkelsen ikke meldepliktig til NSD, Norsk Senter for Forskningsdata (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 43). Undersøkelsen hentet ingen sensitiv informasjon om deltakerne.

Hovedregelen etter personopplysningsloven når umyndige skal delta i forskning, er at foreldre eller foresatte samtykker på vegne av barn under 18 år. I enkelte tilfeller, ved for eksempel undersøkelse som ikke inneholder sensitiv informasjon, kan barn over 15 år selv samtykke (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 45-46). I mitt tilfelle valgte jeg å hente samtykke fra foreldre/foresatte for å være på den sikre siden, da elevene var i alderen 14-15 år ved tidspunkt for undersøkelsen. Jeg sendte et passivt samtykkeskjema (Vedlegg 2) til foreldrene/foresatte digitalt gjennom skolens meldeboksystem, der jeg ga informasjon om prosjektet og ga foreldrene/foresatte anledning til å reservere barnet fra deltakelse. Denne hadde tilbakevirkende kraft, altså kunne en forelder når som helst i ettertid av undersøkelsen gi beskjed om at de ikke ønsket at barnet skulle delta, og da ville jeg fjernet de aktuelle innsamlede data.

4.5 Gjennomføring av analysen

Jeg gjennomførte analysen av elevtekstene ved å bruke ulike metoder. Det første jeg gjorde var å lese gjennom alle svarene, og notere ned stikkord og setninger som utmerket seg, jeg tok i bruk åpen koding. Åpen koding innebærer å møte datamaterialet med et åpent sinn, og å ha en åpen holdning til datamaterialet (Nilssen, 2012, s. 78). Deretter gikk jeg gjennom notatene og satt stikkordene og setningene i kategorier.

Deretter brukte jeg disse kategoriene og sammenlignet med teorien jeg ønsket å bruke. Så gikk jeg gjennom elevtekstene på nytt flere ganger og lette målrettet etter ord, begreper og setninger som passet i kategoriene, altså deduktiv metode. Deduktiv metode er når teori skal styre hva jeg leter etter i teksten, og hvordan jeg skal kategorisere funnene (Nilssen, 2012, s. 79). I løpet av analysen brukte jeg både induktiv og deduktiv metode om hverandre, dette kalles abduksjon (Thagaard, 2009, s. 194). Ved hjelp av koding og kategorisering definerte jeg følgende hovedkategorier:

- Definisjon/beskrivelse av demokrati
- Deltakelse i demokratiet
- Holdninger til demokratiet

Inspirert av konstant komparativ metode, har jeg også definert kjernekategori «demokratiforståelse», som er en samlende kategori for alle de tre kategoriene ovenfor (Nilssen, 2012, s. 79-80). Det er et overordnet tema som går igjen i alle kategoriene, og er

kjernen i denne studien. Problemstillingen i denne studien er også rettet mot begrepet demokratiforståelse. Gjennom analysen og diskusjonen vil jeg trekke inn kjernekategoriene demokratiforståelse, men jeg vil også skrive et eget kapittel om demokratiforståelse med utgangspunkt i Martinussen (2003) sine idéer om demokratisk styring.

5. Analyse og diskusjon

Kategoriene definert over danner strukturen og overskriftene for presentasjonen og diskusjon av funnene i dette kapittelet. Kapittelet er delt inn i fire deler, hvor jeg først tar for meg og diskuterer funnene innenfor de tre hovedkategoriene: hvordan elevene definerer og beskriver demokrati, hvordan elevene mener man kan delta i et demokrati og elevenes verdier og holdninger til demokratiet. Deretter vil jeg ta for meg kjernekategoriene og drøfte hvilken demokratiforståelse elevene har med utgangspunkt i teori og tidligere forskning.

5.1 Definisjon av demokrati

«Demokrati er en politisk styreform som går ut på at folket får være med og ta avgjørelser i landet sitt. I Norge har vi et demokrati, som ledes av en statsminister og en regjering. Vi har valg som innsetter ny statsminister og regjering hvert fjerde år.»

Gutt, 14 år

Flere av elevene definerer og beskriver demokrati med at «det er en styreform som går ut på at folket får være med på å bestemme». De fleste forbinder demokrati med norsk politikk, blant annet nevner mange Stortinget, Regjeringen, maktfordeling, Erna Solberg, Kongen osv. Det demokratiske prinsippet som elevene trekker frem som det viktigste er at det avholdes frie og hemmelige valg, med flere partier. Elevene har fokus på at demokratiet er styreform «folkestyre», og at det går ut på å velge representanter som skal sitte med makten. Dette samsvarer godt med Joseph Schumpeter sin smale definisjon på demokrati, som går ut på at demokratiet er en ordening hvor politiske ledere konkurrerer om folkets stemmer for å få makten (1976, s. 269). Man kan også se en kobling til Willy Martinussens (2003) idé om konkurransepartiet, som er ordningen der man ved valg stemmer på politiske partier som skal sitte med makten. De aller fleste av de 40 elevene som var med i undersøkelsen trakk inn begrepet «folkestyre» og «valg» da de skulle beskrive og definere demokratiet. Som nevnt

tidligere, så har Nora E. H. Mathé også undersøkt hvordan elever definerer og beskriver demokratier. Hennes funn sammenfaller med mine funn, da flertallet av hennes elever også definerte demokratiet som «folkestyre» og forbandt det med valg av representanter (Mathé, 2016, s. 278-279).

Et annet prinsipp som flere elever ser på som viktig i et demokrati er ytringsfrihet, altså at «alle har mulighet til å si sine meninger» og at «alle kan få ha sine meninger uten å bli straffet». Enten elevene bruker begrepet ytringsfrihet eller beskriver det med andre ord, så setter de fleste elevene ytringsfrihet veldig høyt, og mener at det er en viktig forutsetning for demokrati. Flere mener at ytringsfrihet både er viktig i politikken, på skolen og i hverdagen. En jente skriver at «uansett hvilket kjønn du er, eller hvilken farge du har på huden, eller hvor du kommer fra så skal du ha samme rettigheter». Hun påpeker her at i et demokrati så skal du ha de samme rettighetene, uansett hvem du er. Dette sammenfaller med den brede definisjonen på demokrati av David Held, som sa at i et demokrati så skal alle har like rettigheter og plikter (2006, s. 282), og det deliberative demokrati som bygger på idéen at alle har lik rett til å delta. En av elevene i min undersøkelse mener at ytringsfrihet kan ha en negativ side, da den kan bli utnyttet. Han skriver at «det er en svakhet i demokratiet at folk kan komme med hatefulle ytringer», og at det er å utnytte ytringsfriheten på en negativ måte. Her klarer eleven å se nyanser i ytringsfriheten og demokratiske prinsipper. Mathé har i sin artikkel kommet til flere av de samme funnene, at ytringsfrihet var den mest nevnte og høyest ansette demokratiske rettigheten (2016, s. 281). I motsetning til mine funn, trekker Mathé sine elever inn andre rettigheter som religionsfrihet og retten til gratis skolegang. Da er det verdt å merke seg at Mathé har brukt 16 år gamle videregående elever som informanter (2016, s. 271), og at det er å forvente at de vil ha en dypere forståelse enn ungdomsskoleelever.

Funnene viser at elevene definerer demokrati ut i fra en snever forståelse, som kan knyttes til Schumpeters smale definisjon. De forbinder demokrati i hovedsak med ordet «folkestyre», og beskriver valg som det viktigste demokratiske prinsippet. Likevel trekker mange elever inn begrepet ytringsfrihet, som et annet viktig og høyt ansett prinsipp. Mine funn samsvarer i stor grad med Nora E. H. Mathé sine funn om hvordan videregående elever beskriver demokrati.

5.2 Deltakelse i demokratiet

Den norske skolen har flere overordnede mål, og gjennom opplæringen skal skolen blant annet utvikle elevenes evne til demokratisk deltakelse. I mine funn har jeg kommet frem til at de

fleste elevene mener at å stemme ved valg er den viktigste formen for demokratisk deltakelse. Dette stemmer godt med resultatene fra ICCS undersøkelsen i 2016, der norske ungdomsskoleelever vektla det å stemme ved valg som en av de viktigste egenskaper for en god samfunnsborger (Huang, m.fl., 2018, s. 9). I mine funn ser jeg at elevene forbinder begrepet demokrati med å stemme ved valg, en elev skriver at «alle norske statsborgere over 18 får være med å bestemme på hvilke politikere som skal sitte på stortinget». Flere elever mener at det er urettferdig at man må være 18 år for å stemme og skriver blant annet at «for å delta i demokratiet må man være over 18 år». Det tyder på at disse elevene tenker at den eneste måten å delta i demokratiet er ved å stemme ved valg. Mange elever skriver at de ønsker å være med å stemme ved valg, og at de kunne ønske stemmeretten var lavere, spesielt når det gjaldt saker som gjaldt dem. Her trakk de frem eksempler på saker som gjelder lekser og skoleuniform. De viser en vilje til å delta, men ser begrensninger ved at de er for unge til å ha stemmerett. Dette stemmer godt med funn i Nora Mathé sin undersøkelse, der hun i samtale med videregående elever observerte at et stort flertall av elevene syntes å tro at deres innflytelse før de var gamle nok til å stemme alder var minimal (2016, s. 280). Dette bekreftet elevenes syn på at å stemme ved valg er den viktigste formen for demokratisk deltakelse. Det samme gjelder med mine funn, da elevene har et veldig stort fokus på stemmerett og valg som måten å delta i demokratiet.

Likevel er det noen elever som trekker frem andre sentrale arenaer å delta i demokratiet, blant annet i elevrådet på skolen. «Vi som elever har representanter i et elevråd som formidler våre saker videre til de som styrer skolen» skriver en elev, og viser til andre måter å delta i demokratiet. I følge Solhaug og Børhaug er deltakelse i elevråd og mulighet til å være med på å styre skolen måter elever kan praktisere demokrati (2012, s. 15). Det er en del av skolens demokratiske og politiske utdanning. Flere av elevtekstene nevner elevråd som en måte å delta i demokratiet. Det er en måte for de som går på skolen og er under 18 år å delta og være med å bestemme. En elev beskriver skolen som «et slags mini demokrati». Hun forklarer det med at alle får mene og si det de vil, men at man må ta hensyn til ordensregler og andre regler. Samtidig får elevene være med på å bestemme regler som gjelder dem i dette «mini demokratiet». En av jentene i undersøkelsen mener demokratiet i skolen ikke fungerer så bra, hun mener at «det kan bli litt urettferdig fordi det bare er de som tørr å vise meningene sine som påvirker det som skjer på skolen». Likevel mener hun at elevrådet kan være en positiv del av skolen. Elevene klarer å se en annen viktig arena hvor unge kan bidra og delta i demokratiske prosesser. De ser på elevrådet som den viktigste arenaen innenfor skolen hvor elevene har mulighet til å komme med innspill, forslag og tanker. Likevel er det flere elever som er skeptiske til hvor mye

elevrådet faktisk gjør og usikre på hvor mye de får gjennomslag for, da det i praksis er lærerne og skoleledelsen som i de fleste sammenhenger tar de endelige avgjørelsene. Elevene i Nora Mathé sin undersøkelse hadde ikke så stort fokus på elevråd som en demokratisk arena, men det ble nevnt kort, sammen med andre eksempler som ungdomsorganisasjoner og politiske ungdomspartier (2016, s. 280).

En elev skriver i teksten sin at han også opplever demokrati hjemme og i hverdagen. Han skriver at «hjemme stemmer vi over forskjellige regler vi skal ha hjemme, for eksempel hvem som skal tømme oppvaskmaskinen». Han beskriver videre at det er bestemt ulike arbeidsoppgaver familiemedlemmene skal ha, «siden jeg har rom i kjelleren, skal jeg vaske hele kjelleren når vi vasker». Han mener at det er viktig at det skal være rettferdig fordeling av oppgaver. En annen elev beskriver hvordan demokratiet blir praktisert hjemme hos henne, ved blant annet å stemme over hva de skal spise til middag. Der er det flertallet som bestemmer. Dette gjelder også ved avgjørelser tatt på ferie, «når vi skal besøke noen attraksjoner må vi stemme, og flertallet bestemmer, og resten må være med på det». Altså er det prinsippet om at flertallet bestemmer som gjelder hos henne. Dette med rettferdighet er noe som er gjennomgående i tekstene elevene har skrevet. Det skal være rettferdige valg og rettferdige bestemmelser. Det samme har Nora Mathé sett i sine funn, da mange av hennes elever satte rettferdighet som en viktig forutsetning for demokratiet (2016, s. 283).

For å oppsummere, så ser jeg at det å avgi en stemme går igjen på alle arenaene, enten det er snakk om stortingsvalg eller å stemme for hva de skal ha til middag. Elevene har også fokus på at avgjørelser og bestemmelser skal være rettferdig, og at «flertallet bestemmer». De virker til å ha en snever forståelse for deres ansvar som medborgere, da ingen eller få nevner eksempelvis debatt eller diskusjoner som måter å delta i demokratiet. Nora Mathé har derimot sett flere tendenser til at videregåendelevne setter diskusjoner og debatter som en måte å bidra i demokratiet (2016, s. 280-281). Resultatene i ICCS-undersøkelsen viser at ungdomsskoleelever synes det er viktig som en god samfunnsborger å stemme ved valg (Huang m.fl., 2018, s. 9), og dette samsvarer helt med mine funn. Elevene i min undersøkelse setter å stemme ved valg som den absolutt viktigste måten å delta i demokratiet.

5.3 Holdninger til demokrati

«Jeg tenker at vi er heldige som bor i et land med demokrati» skriver en elev. Hun skriver videre at hun er positiv til maktfordelingsprinsippet vi følger i Norge, og at «det er bra at det ikke bare

er en person som styrer». Elevtekstene viser at de aller fleste har en positiv holdning til demokratiet som styreform, og til de ulike rettighetene som følger med dette. En elev skriver at han liker at det er innbyggerne som får være med å bestemme hvordan vi skal ha det. I tillegg trekker flere elever frem begrepet ytringsfrihet, en elev skriver: «Jeg forbinder demokrati med noe positivt fordi alle kan si sin mening». Funnene slår fast at elevene stort sett har positive holdninger til demokratiet som styreform og som prinsipp. Dette sammenfaller med tidligere forskning som viser at norske elever er positive til å fylle rollen som medborger i et demokratisk samfunn, og at ungdoms tillit til politiske institusjoner øker (Huang m.fl., 2018, s. 8-9).

Hvis det er noe jeg kan trekke frem som mer negative holdninger eller tanker, kan det være at elevene synes det er dumt at de ikke kan delta i demokratiet ved å avgi stemme ved valg. Som beskrevet i kapittel 4.2 mener flere elever at det er urettferdig at man ikke får være med på å bestemme når man er under 18 år, spesielt når det gjelder saker som gjelder barn og ungdom, altså dem selv. Videregående elevene som Mathé har intervjuet uttrykker støtte til demokratiet, men flere av elevene opplever at deres rolle i demokratiet ikke er viktig så lenge de er under 18 år (2016, s. 280). Det samme uttrykker elevene som er med i min undersøkelse, de ser ikke helt hvordan de selv kan delta og bidra i demokratiet når de ikke har stemmerett. Som beskrevet i kapittel 4.2 er det flere elever som utviser en snever forståelse da de ikke klarer å se at det finnes andre måter å delta i demokratiet enn å stemme ved valg. Likevel ser jeg at dette for det meste er tegn på engasjement fra elevene, at de ønsker å delta ved å stemme, noe som egentlig er positivt.

Samtidig trekker flere elever frem at man ikke må ta de demokratiske aspektene for gitt. En elev skriver blant annet: «Kanskje glemmer vi hvor stor frihet vi faktisk har siden det er en selvfølge for oss». Flere elever trekker frem land som ikke har demokrati, eksempelvis land som har diktatur som styreform, og de nevner at de er glad for at de bor i Norge som har demokrati. «Gjennom historien har folk kjempet for demokrati og at man kan mene det man vil» skriver en elev. Han skriver videre at samfunnet i dag ville vært veldig annerledes hvis det ikke hadde vært for de før oss. Funnene viser at elevene er opptatt av at vi ikke må ta demokratiet for gitt, og at vi må ta vare på det samfunnet som mange før oss kjempet for å skape, et demokratisk samfunn. Elevene viser at de setter pris på demokratiet og samfunnet de lever i, og de klarer å se at det ikke er sånn alle andre steder i verden. De påpeker at man derfor ikke må ta for gitt at samfunnet alltid vil forbli slik det er i dag, hvis man ikke tar vare på samfunnet og de demokratiske verdiene vi har i Norge.

Ungdomsskoleelevene som har deltatt i min undersøkelse har i stor grad positive holdninger til demokratiet som styreform og prinsipp. Dette sammenfaller med tidligere forskning på unge folks holdninger til demokrati, som også har kommet frem til at det for det meste er positive holdninger. Det eneste jeg kan trekke ut av negative holdninger må være at elevene ikke helt klarer å se sin rolle i demokratiet da de er under 18 år og ikke har stemmerett. Flertallet av elevene synes det er dumt og urettferdig at stemmeretten kun er for myndige, men de viser samtidig et engasjement for å delta når de selv blir myndige.

5.4 Demokratiforståelse

Tidligere i oppgaven har jeg definert demokratiforståelse som kjernekategori, som er en samlende kategori for alle de tre hovedkategoriene; definisjon av demokrati, deltakelse i demokratiet og holdninger til demokrati. I dette underkapittelet skal jeg drøfte elevenes demokratiforståelse med utgangspunkt i Willy Martinussens (2003) idéer for demokratisk styring. Da skal jeg skille mellom den konkurransedemokratiske forståelse, den deltakerdemokratiske forståelsen og den deliberative demokratiforståelsen, alle definert i teorikapittelet.

Konkurransedemokrati har fokus på at en profesjonell elite skal ta avgjørelser i et land. Borgernes oppgave er å følge med på representantene og partiene, og stemme på de partiene og representantene de ønsker at skal ta avgjørelser for landet. I analysen har jeg sett mange tegn og eksempler på at elevene beskriver og definerer begrepet demokrati med konkurransedemokratiske tankegang. Elevene skriver at de forbinder demokrati med at det er statsministeren, Regjeringen og Stortinget som bestemmer og tar avgjørelser. De aller fleste elevene i undersøkelsen min definerer demokrati som «folkestyre», der man deltar ved å stemme på politiske partier som skal representere folket. Resultatene beskrevet stemmer godt med mine antakelser og med tidligere forskning på temaet demokratiforståelse. Både Mathé (2016) og Lindstrøm (2013) konkluderte med at de fleste elevene fra sine undersøkelser hadde en konkurransedemokratiske forståelse for demokrati som begrep og styreform. De så at mange av elevene beskrev demokrati ved bruk av en smal definisjon, at fokuset er å stemme på politiske ledere.

Selv om de fleste elevene beskrev og forsto demokrati ut i fra en smal definisjon og idéen om konkurransedemokratiet, var det noen elever som skilte seg ut og viste en dypere forståelse for

begrepet. De klarte å knytte begrepet til noe hverdagslig og å forstå at demokratiet er noe man ser rundt seg hver dag. Marjavaras funn samsvarer med mine, da elevene hans sa at skolehverdagen deres var preget av valg og demokratiske prinsipper, og at de fikk «demokratisk input» hver eneste dag (2013). Et sentralt element i det deliberative demokrati er idéen om at alle har lik rett til å delta, og det er det flere av elevene som trekker frem. Blant annet skriver en jente at «uansett hvilket kjønn du er, eller hvilken farge du har på huden, eller hvor du kommer fra så skal du ha samme rettigheter». Flere elever skriver videre at alle norske statsborgere har samme stemmerett og frihet til å ytre seg. Dette sammenfaller også med den brede definisjonen på demokrati av David Held, som sier at i et demokrati så skal alle har like rettigheter og plikter (2006, s. 282).

Den konkurransedemokratiske tilnærmingen preger elevenes demokratiforståelse. Analysen bekreftet hypotesen min om at demokratiforståelsen til ungdomsskoleelevene er ganske snever. De forklarte demokrati ut fra en konkurransedemokratisk tilnærming og de så på valg som den viktigste demokratiske rettigheten. Det var dog noen elever som klarte å vise til noen tanker som passer inn i deltakerdemokratiske og deliberative forståelser. Lignende funn hadde også Nora Mathé og Stine Lindstrøm i sine avhandlinger, de konkluderte med at de fleste hadde en forståelse knyttet til den konkurransedemokratiske forståelsen, mens noen elever klarte å knytte inn noen idéer innenfor deltaker- og deliberativt demokrati. Det er viktig å få frem at det er store variasjoner i elevsvarene fra undersøkelsen. Flesteparten har klart å forklare demokrati med egne ord, dog en smal definisjon, og noen elever klarte å utdype og vise en bredere forståelse. Utvalget i denne oppgaven er kun en utvalgt gruppe på 40 elever fra én skole i Norge og de kan ikke representere alle 9. klassinger i Norge. Resultatene kan derfor ikke generaliseres, men kan likevel være et godt bilde på elevenes demokratiforståelse.

6. Avslutning

I denne bacheloroppgaven har jeg tatt for meg og diskutert hva en gruppe ungdomsskoleelever forbinder med demokratibegrepet. Jeg har sett på hvordan de definerer begrepet, hvordan de deltar som demokratiske medborgere og hvilke holdninger elevene har til demokratiet. Jeg har også drøftet hvilken demokratiforståelse elevene har ut i fra Martinussen (2003) sine definerte idéer om demokrati, og definert demokratiforståelse som kjernekategori, som er en samlende

kategori for alle de tre hovedkategoriene. Problemstillingen min til denne oppgaven var: *Hvilken forståelse har ungdomsskoleelever for begrepet demokrati?*

For å svare på problemstillingen har jeg tatt utgangspunkt i teori om demokratiforståelse og tidligere forskning. Mine funn viser at de aller fleste elevene har en konkurransedemokratisk forståelse for demokratibegrepet, og at de definerer demokrati som «folkestyre» og forbinder det med valg og stemmegivning. Hypotesen min var at elevene forbinder demokrati med styreformen, valg og stemmegivning, at elevene hadde en snever forståelse nært knyttet til konkurransedemokratiet. Jeg fikk altså bekreftet mine antakelser om elevenes beskrivelser og forståelser. Men samtidig fikk jeg også motbevist hypotesen, da noen elever viste en dypere forståelse nærere knyttet mot bred definisjon, deltakerdemokratiet og det deliberative demokratiet da de knyttet demokrati mot blant annet rettferdighet, og klarte å se andre måter å delta i demokratiet enn gjennom stemming.

Innledningsvis skrev jeg om uttalelsen til Nora E. H. Mathé, om at en for snever forståelse av demokrati og politikk kan gjøre at ungdom ikke ser sin rolle i demokrati, da spesielt ved stemmegivning ved valg. Gjennom analyse og drøfting av mine elevsvar vil jeg konkludere med at de aller fleste elevene har en snever forståelse av demokrati, en konkurransedemokratisk forståelse. De fremmer å stemme ved valg som den viktigste måten å delta i demokratiet, og klarte i mindre grad å se andre måter å delta på. Likevel så jeg ingen tegn på at elevene i fremtiden når de blir myndige ikke vil stemme ved valg, heller det motsatte. Mange elever viste misnøye med at de som ungdom ikke hadde stemmerett eller mulighet til å være med å bestemme hvem som skal styre landet. Gjennom å lese tekstsvarene elevene skrev, fikk jeg inntrykk av at det var et stort engasjement for å delta i demokratiske prosesser, som for eksempel valg. Elevene viste positive holdninger til å fylle sin rolle som medborger, og gjorde uttrykk for at de ønsket å være med å påvirke.

Resultatene i denne undersøkelsen kan ikke generaliseres, da det kun er resultater fra én elevgruppe, i én skole, i én landsdel i Norge. Derfor hadde det vært interessant å ha forsket videre på dette ved ulike typer skoler i flere deler av Norge, for å få et mer helhetlig bilde av ungdomsskoleelevenes demokratiforståelse. Likevel føler jeg at jeg ved hjelp av denne undersøkelsen har gitt et lite bilde av hvordan 9. klassinger i Norge beskriver og forstår begrepet demokrati.

7. Litteratur

- Briseid, L. G. (2012). Demokratiforståelse og intensjoner i demokratioppdragelsen – Norske læreplaner mellom 1974 og 2010. *Nordic Studies in Education* 01/2012 (Volum 32). 50-66. Hentet fra https://www.idunn.no/np/2012/01/demokrati-forstaaelse_og_intensjoner_i_demokratioppdragelsen
- Brøyn, T. (2018). Ungdommers forhold til politikk og demokrati. *Bedre skole – tidsskrift for lærere og skoleledere*, 30. årgang, nr. 3. 28-29.
- Christoffersen L. & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Oslo: Abstrakt.
- Dewey, J. (1938). *Democracy and Education. An Introduction to the Philosophy of Education*. New York: The Macmillan Company.
- Held, D. (2006). *Models of democracy, 3rd Edition*. Stanford University Press, Redwood City.
- Huang, L., Ødegård, G., Hegna, K., Svargård, V., Helland, T. & Seland, I. (2018). *Unge medborgere: Demokratiforståelse, kunnskap og engasjement blant 9.-klassinger i Norge* (NOVA rapport nr. 15/17). Hentet fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/demokratiforstaelse-kunnskap-og-engasjement-blant-9.-klassinger-i-norge/>
- Kunnskapsdepartementet. (2016). *Fag – Fordypning – Forståelse. En fornyelse av Kunnskapsløftet* (Meld. St. 28 (2015-2016)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-28-20152016/id2483955/>
- Lindstrøm, S. (2013). *Demokrati og deltakelse*. (Mastergradsavhandling). NTNU, Trondheim.
- Marjavara, G. B. (2013). *Ungdomsskoleelevers demokratiforståelse. Den skjulte demokratiforståelsen*. (Mastergradsavhandling). NTNU, Trondheim.
- Martinussen, W. (2003). *Demokrati og sosial ulikhet. Politisk deltakelse i Norge i etterkrigstida*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mathé, N. E. H. (2016). Students' Understanding of the Concept of Democracy and Implications for Teacher Education in Social Studies. *Acta Didactica Norge*. Vol. 10, no 2: 271-289.
- NESH. (2016). *Forskningsetiske Retningslinjer for Samfunnsvitenskap, Humaniora, Juss og Teknologi* Oslo: Norwegian National Committees for Research Ethics. Hentet fra https://www.etikkom.no/globalassets/documents/publikasjoner-som-pdf/60125_fek_retningslinjer_nesh_digital.pdf

- Nilssen, V. L. (2012). *Analyse i kvalitative studier: den skrivende forskeren*. Oslo: Universitetsforlaget.
- NOU 2006:7. (2006). *Det lokale folkestyret i endring?* Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/NOU-2006-7/id428423/sec5>
- Schumpeter, J.A. (1976). *Capitalism, Socialism & Democracy*. Hentet fra https://books.google.no/books?id=MRg5crpAOBIC&printsec=frontcover&hl=no&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- Solhaug, T. & Børhaug, K. (2012). *Skolen i demokratiet - demokratiet i skolen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse : en innføring i kvalitativ metode* (3. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Vollan, M. L. K. (2017, 3. september). – Unge er redde for å stemme. *NRK*. Hentet fra https://www.nrk.no/nordland/_-unge-er-redde-for-a-stemme-1.13671126

8. Vedlegg

Vedlegg 1: Oppgavetekst til elevene

Vedlegg 2: Varselmelding om innsamling av elevtekster (passivt samtykke).
Problemstillingen er endret i ettertid.

Vedlegg 1: Oppgavetekst

Lekse til torsdag 14. februar

Dere har fått i oppgave å skrive et leserinnlegg som skal leveres til meg (student Johanne). I leserinnlegget skal dere skrive om deres egne **tanker** og **meninger**, altså trenger dere ikke tenke på å svare noe riktig eller «politisk korrekt». Dere trenger derfor ikke å ta i bruk internett eller andre kilder, kun deres egne tanker.

Denne oppgaven skal kun leveres til meg i mitt arbeid med bacheloroppgave, så ingen lærere på skolen skal se den, det gjelder også læreren deres. Oppgaven har ingen innvirkning på deres karakter i samfunnsfag eller noe annet fag på skolen, dette er kun for min forskning. **Svarene blir helt anonymisert.**

Opgaven dere skal svare på er:

Hva tenker du når du hører ordet «demokrati»? (svar utdypende)

For hjelp til utdyping, ta gjerne i bruk én eller flere av punktene under:

- Hva legger du i begrepet demokrati? Hvordan vil du beskrive det med egne ord?
- Hvordan er din opplevelse av demokrati hjemme, på skolen og/eller i samfunnet?
- Hvem tar del i demokratiet? Hvordan tar du del i demokratiet?
- Hva forbinder du med demokratiet? Positivt/negativt?
- Kjenner du til noen svakheter i demokratiet? Noe som ikke fungerer så bra?
- Kjenner du til noen situasjoner i dag som påvirker demokratiet? Utdyp.

Besvarelsen skal være på ca. ½ til 1 side. Oppgaven skal leveres på Classroom innen **kl. 22.00 torsdag 14. februar.**

Takk på forhånd for at du svarer på denne oppgaven. Gleder meg til å lese svaret!

- Johanne (Student)

Varsel om innsamling av elevtekster til bacheloroppgave

I den anledning at jeg skriver bacheloroppgave vil jeg analysere elevsvar på en oppgave jeg skal gi ut til elevene. Bacheloroppgaven gjøres som en del av grunnskolelærerutdanningen ved NTNU. Problemstillingen som skal besvares i min oppgave er:

Hvilke tanker har ungdomsskoleelever om demokrati?

Elevene/informantene vil få i oppgave/lekse å skrive et leserinnlegg hvor de skal skrive om sine tanker og meninger om demokrati. Svarene skal deretter sendes inn til meg, hvor jeg derpå skal analysere tekstene i lys av min problemstilling. Informanten sikres full anonymitet.

Personopplysninger og annen sensitiv informasjon om informantene blir ikke hentet inn. Navn på skole eller sted vil ikke framkomme. Ingen deltakere vil kunne gjenkjennes i publikasjon.

Det er frivillig å delta i studien. Du kan trekke ditt barn fra studien når som helst, uten å oppgi noen grunn. Dersom du ikke ønsker at ditt barn skal delta i studien, leverer du dette skjemaet med underskrift og dato til skolen, og/eller gir beskjed gjennom Meldeboka.

Jeg har mottatt informasjon om studien, og vil ikke at mitt barn skal delta.

(Signert av foresatt, dato)

